

incredibile, ut argumenta facta ostendunt. Deinde non solvit difficultatem, nam primo inquiri, an si hæc duratio fuerit cognita eo modo, quo non cognosci potest, et voluntati proposita et directe amata, et sic postea exercita, an (inquam) augeat bonitatem, ac meritum? Si non auget: ergo simpliciter perseverando in actibus bonis eo modo, quo nunc possumus, nec magis meremur, nec efficimur moraliter meliores, cujus contrarium supponitur: si autem auget, redit idem augmentum cum eadem proportione, nam cum hoc genere cognitionis, et voluntarii aliquid respondet operationi, ut productæ in primo instante: ergo cum eadem cognitione, et eodem voluntario aliquid æquale respondebit in singulis instantibus conservativis: ergo illo modo nihil expeditur difficultatis. Et præterea in Christo Domino, vel in Angelo potest intelligi distincta cognitio totius durationis, et voluntas directa illi respondens, et non propterea erit augmentum infinitum, quia nec voluntas, quæ fertur ad durationem unius horæ sic cognitam, potest esse infinitæ bonitatis et meriti: quia habet objectum simpliciter finitum: et licet esset infinitum, tamen objective propositum non daret infinitam bonitatem actui finito, ut supra dictum est. Neque etiam actus ipse exercitus per horam, et quasi imperatus ipsa a voluntate, potest habere infinitatem prædictam, quia neque ex se cum sit simpliciter finitum, neque per denominationem ab actu imperante, cum ille etiam finitus sit, ut est ostensum.

30. *Vera responsio per distinctionem.*—Mihi videtur distinguendam esse, moraliter loquendo, substantiam actus, ac perseverantiæ ejus: et productionem, a conservatione ejus, et dicendum his duobus respondere distinctos effectus morales, et quasi diversas bonitates, seu laudabiles morales. Quarum una non est cum altera confundenda, nam una est quasi substantialis, altera quasi accidentalis actui, et ut producto secundum substantiam respondet illa bonitas, quam ex vi suæ speciei, et individue entitatis habet, et illi statim respondet certum meritum et præmium, sive ille actus in instanti fiat, sive per coexistentiam ad nostrum tempus: et sive multo, sive parvo, imo etiamsi nullo tempore conservetur, sed tantum unico momento duret: quia in illo simul habet totam suam bonitatem substantialem. Altera vero bonitas (quam veluti accidentalem vocamus) respondet perseverantiæ in eodem actu: quia hoc est accidentale morale ipsius actus: hæc autem perseverantia intrin-

sece includit quemdam modum successionis secundum coexistentiam ad nostrum tempus, et moralem valorem, quia perseverantia, ut sic, non potest intelligi tota simul. Unde si quid meriti, vel præmii respondet huic perseverantiæ, non intelligitur augeri, nisi per modum successorum, et ideo licet aliquo tempore continuo augeatur, non fit augmentum infinitum: et secundum hanc rationem augmenti non respondet singulis instantibus aliqua pars aliquota, sed aliquod quasi continuativum illius augmenti: imo quoad hoc augmentum unius instanti additio, vel diminutio non auget valorem moralem, ut si quis perseveret in uno actu bono per horam usque ad ultimum instans intrinsece, alius vero extrinsece, non minus merebitur hic, quam ille, quia ille terminus necessitate quadam consequitur in præmio.

31. *Ad confirmationem ejusdem objectionis, in num. 28.*—Quare non est quoad hoc eadem ratio de primo instanti productionis actus, nam tunc non est bonitas, nec meritum in actu ratione perseverantiæ, quæ nondum incepit intrinsece, sed ratione substantiæ et productionis actus, quæ licet physice sit eadem actio cum productione, tamen moraliter habet diversam rationem et diversum exercitium libertatis: et ideo non oportet, ut si actus ex vi suæ substantialis productionis libere factæ habet aliquem moralem valorem, ille æqualiter augeatur in singulis instantibus conservationis, et ita facile expeditur tota difficultas tractata.

32. *Instatur contra proxime dicta, ab incommodo.*—Solum superest incommodum, quod multis videtur maximum: nam sequitur plus mereri hominem interrumpendo actum, et producendo alium similem, quam durando in eodem actu per æquale tempus, cæteris paribus. Consequens autem videtur falsum: ergo sequela. Probatum primo, quia dictum est non esse tantum valorem in singulis instantibus conservationis, quantum in productione ipsa: unde fit posse esse majorem valorem in sola productione indivisibili, quam in aliquo tempore conservationis, nam ille valor, qui correspondet productioni actus, est certæ, et determinatæ quantitatis, supposita determinatione in objecto, intensione et aliis circumstantiis: valor autem, qui correspondet conservationi, est major in majori tempore, cæteris paribus: unde tantum potest diminui ex brevitate temporis, ut non adæquet alium valorem, et tamen si intra illud breve tempus fierent duo actus, essent æqualis valoris: ergo

necesse est fateri intra aliquod tempus plus valere duos actus, quam unum. Deinde videtur evidens augmentum, quia intra quodlibet tempus, quantumvis breve possunt fieri plures, et plures actus discontinui in infinitum: quia nullus requirit certam temporis durationem: et quilibet eorum habet totum valorem, qui est in actu ex vi productionis et substantiæ ejus: ergo fieri non potest, ut actus durans per horam æqualeat multitudini actuum, qui intra eandem horam fieri possunt: alias æquivaleret tribus æqualibus actibus, et sic in infinitum: unde necesse esset in se habere valorem infinitum. Minor autem, scilicet consequens esse falsum, probatur: quia, cæteris paribus, melior est unitas, quam multitudo: et beato melius est perpetuo eodem actu amare Deum, quam interrumpere amorem successive multiplicando actus, præsertim quia in hac discontinuatione cessat homo ab operatione bona: conservando autem actum non cessat. Denique, quia indivisibilis distinctio actuum videtur valde accidentaliter, et per accidens ad bonos amores: imo interdum fieri posset sine advertentia hominis Deo variante influxum suum.

33. *Quorundam solutio.*—Nonnulli ut fugiant hanc difficultatem negant in multis actibus æqualibus in intentione, et aliis conditionibus esse majus meritum præmii essentialis, quam in uno: et consequenter idem negant de actu magis, vel minus durante: et ita ad difficultatem negant sequelam argumenti, quia neque ex multitudine, neque ex duratione crescit hoc meritum quoad essentielle præmium, concedunt tamen posse augeri quoad accidentales, vel quoad varios titulos ejusdem præmii essentialis. Sed hi incidunt in majus inconveniens, et non solvunt difficultatem: negare enim actum amoris Dei, verbi gratia, esse meritorium vitæ æternæ solum, quia in operante alius similis, vel æqualis præcessit, plus est, quam falsum, et a sana doctrina alienum. Item quia si est inconveniens admittere majus meritum in multis actibus, quam in uno æqualis temporis, quomodo non est majus inconveniens in utroque, scilicet in multitudine actuum, et in majori perseverantia ejusdem actus negare majus meritum, quam in uno solo actu minoris durationis? Quod vero non expediatur difficultas, patet, quia si augetur præmium accidentale, de eodem inferam majus respondere multis actibus, quam uni æque duranti, vel ratione solius durationis debere infinite augeri illud præmium accidentale. Si-

militar concedendum erit, aut in pluribus actibus esse plures titulos meriti, quam in uno æque durante, aut hoc ipso, quod idem actus aliquo tempore durat, deberi illi præmium essentielle infinitis titulis æqualibus respondentibus singulis instantibus, quod per se est absurdum. Et inde sequitur non posse, Deum ad æqualitatem præmiare actum durantem pro aliquo tempore, si velit dare distincta præmia pro singulis titulis meriti.

34. Alii, ut hæc omnia argumenta tollant, negant durationem actus ut sic quidquam conferre ad meritum, si cætera sint paria in cognitione et operatione voluntatis. Sed hi plus concedunt, quam in argumento sit illatum: quia ex hoc non solum sequitur aliquam multitudinem actuum posse in valore morali superare durationem, sed etiam sequitur semper superare, etiam si duratio unius actus sit integri diei, et duo actus sint tantum duarum horarum, quia illa duratio nihil addit. Consequens autem videtur absurdum: et argumenta quibus probavimus conclusionem, in n. 26 et 27, satis improbant hanc sententiam.

35. *Vera responsio ad dictam instantiam in numero 32.*—Suppositis ergo his tribus veritatibus, prima quod duratio auget: secunda, quod multitudo actuum etiam auget: tertia quod sola duratio non auget infinite: non video quomodo possit negari sequela argumenti, neque ex consequente sequitur inconveniens aliquod. Nam in interruptione duo intelligi possunt: unum est, cessatio ab actu, et hoc per se non confert, neque auget bonitatem, aut meritum, sed potius de se minuit: et per se loquendo hoc non est necessarium ad multiplicandos actus: nam potest voluntas libere ab uno actu immediate transire ad alium absque alio medio. Aliud est libera productio nova novi actus, et hæc per se potest conferre magis, quam sola conservatio ejusdem actus ex fundamento supra posito, quod hæc productio ex vi ipsius substantiæ actus, ut abstracta a duratione et perseverantia, habet suum certum valorem, qui non est separabilis ab ipsa, nec augetur, nec minuitur per perseverantiam, sed est totus simul. Deinde potest moraliter explicari, quia quando voluntas repetit actum majori quodam dominio, et libertate operari videtur: nam postquam jam est ad actum determinata, ipsa continuatio quasi naturaliter sequitur et libertatis usus magis videtur necessarius ad suspendendum actum, quam ad durandum in illo. Imo ipsemet actus videtur aliquo modo inclinare ad suam con-

servationem: et ideo in nova actus productione est novum exercitium libertatis omnino distinctum: quare mirum non est, quod ex hac parte augeatur valor moralis.

DISPUTATIO VI.

DE BONITATE ACTUS INTERIORIS VOLUNTATIS EX FINE.

Finis quatenus voluntatem movet et excitat, ad objectum voluntatis pertinet: quatenus vero interdum esse solet extra substantiam actus, inter circumstantias numeratur, et ideo postquam de bonitate ex objecto, et circumstantiis dictum est, commode explicanda sequitur bonitas ex fine sumpta, de qua re tractavit D. Thomas 1, 2, quæst. 48, per varios articulos, et quæst. 49, art. 7 et 8, quos omnes in hac disputatione exponemus.

SECTIO I.

Utrum bonus finis sit necessarius ut actus voluntatis sit bonus.

1. *Notatio prima pro resolutione.* — Primo supponendum est duobus modis versari voluntatem circa finem: uno modo propter se: alio modo circa alia propter ipsum: et hoc modo distingui solet in genere duplex motus voluntatis in finem, scilicet intentio et electio, comprehendendo tamen sub intentione simplicem voluntatem et amorem, seu desiderium finis propter se ipsum, et sub electione comprehendendo usum, et quemcumque alium actum, qui versatur circa aliquod objectum propter extrinsecum finem.

2. *Notatio secunda.* — In quo est secundo advertendum duobus modis posse actum voluntatis versari circa aliquid propter finem extrinsecum. Uno modo in intentione diligendo, seu eligendo medium propter finem, ita ut tota ratio, et proximum motivum talis actus sit ipse finis. Secundo modo fieri potest, ut ipse finis solum remote terminet actum, qui refertur in ipsum: ita ut voluntas proxime velit aliquod objectum propter bonitatem intrinsecam illius: et præterea referat illum actum in ulteriorem finem: inter quos actus est differentia: nam in priori licet finis videatur extrinsecus respectu materiæ volitæ, seu medii electi, tamen respectu ipsius voluntatis se habet, ut objectum formale proxime movens ad talem actum: at vero in posteriori actu, finis non est objec-

tum formale, nam supponit aliud motivum formale proximum, sed solum est veluti causa extrinseca movens remote, et applicans voluntatem, et ut brevibus terminis utamur, priorem actum vocabimus semper puram electionem: posteriorem vero vocabimus actum ordinatum ad finem extrinsecum, nam sub hac ratione se habet, ut electio, vel usus, quamvis participet etiam rationem intentionis, quatenus versatur circa aliquod objectum bonum propter se ipsum.

3. *Notatio tertia.* — Ex quo potest tertio adverti interiorem actum voluntatis, de quo solum nunc agimus, interdum esse tantum elicited ab illa, ut est, verbi gratia, prima intentio, seu primus amor finis: interdum vero est simul elicited et imperatus, nam imperatus tantum nullus esse potest in actibus internis, de quibus agimus, sed illud est proprium externorum, nam actus interior voluntatis debet esse elicited ab illa: quia vero sicut voluntas potest velle actus aliarum potentiarum, ita etiam potest velle suos per alios actus distinctos, ideo sicut potest imperare actus eliciendos per alias potentias, ita etiam et eliciendos per se ipsam, et hoc modo potest dari in ipso actus simul elicited et imperatus, qui necessario supponit alium pure elicited.

4. *Notatio quarta.* — Unde etiam fit dupliciter posse esse actum voluntatis imperatum ab ipsa scilicet, vel virtualiter tantum, vel etiam formaliter. *Formaliter* voco eum quando actus est directe, et formaliter volitus per alium actum, ut cum volo dolere de peccatis, aut volo amare Deum: *virtualiter* autem cum actus unus excitatur ex vi alterius, quia includit virtutalem voluntatem illius, et hoc modo omnis electio dici valet imperata ab intentione efficaci, quia posita tali intentione ex vi illius applicatur voluntas ad electionem, etiamsi non habeat formaliter hunc actum, volo eligere, quia satis est quod hic actus virtute in intentione efficaci includatur: nam qui intendit finem, vult illum consequi, et consequenter virtute vult applicare media, atque adeo eligere illa, atque hoc modo omnes actus circa finem revocabimus ad elicited et imperatos: et elicited proprie sunt, qui versantur circa ipsum finem propter se, imperati vero sunt omnes qui versantur circa alia propter finem.

5. *Primum pronuntiatum certum in præsentis questione.* — His positus nonnulla sunt certa in hac questione. Primum erit intentionem finis, ut bona sit, requirere bonum finem eo modo, quo ipsa est propter finem. Hoc constat ex dic-

tis, disput. 4, nam respectu actus, talis finis et objectum coincidunt: sicut ergo, ut actus sit bonus requirit honestum objectum, ita intentio honesta requirit finem honestum, et hoc est habere bonum finem, et esse propter illum, et hanc conclusionem posuit D. Thomas, 1, 2, quæst. 49, art. 7.

6. *Secundum pronuntiatum.* — Secundo est certum, actum puræ electionis, ut bonus sit requirere honestum finem, ut sic, quod etiam sumitur ex D. Thoma, eo loco, et constat eadem ratione, quia respectu talis actus, finis se habet, ut motivum et objectum formale: ergo, ut actus sit bonus ex illo, oportet, ut motivum sit honestum. Confirmatur: quia ille actus ex materiali objecto non habet honestatem, quia supponimus non tendere in illud propter bonitatem, quæ in ipso est, ideo enim est pura electio. Dictum est autem supra, actum non accipere bonitatem ab objecto honesto, nisi tendat in illud propter honestatem ejus: ergo ut talis actus sit bonus, oportet ut saltem ex fine habeat honestatem. Unde confirmatur tandem, quia si finis ille sit malus, actus est malus, si indifferens, saltem ex illo fine non est bonus: ergo ut ipse sit bonus, necesse est habere finem bonum.

7. *Tertium.* — Tertio colligitur hinc, ut certum, quoties actus voluntatis versatur circa objectum indifferens, et ordinat illud in ulteriorem finem, requirere bonum finem, ut bonus sit. Hoc patet, quia non habet aliud caput unde sumat bonitatem: an vero illud sufficiat, postea dicam.

8. *Quartum.* — Quarto est certum, quando actus voluntatis versatur circa objectum, ut honestum, ut simpliciter bonum sit, necessarium esse ut non ordinetur ad malum finem. In hoc etiam omnes conveniunt cum D. Thoma, loco citato, estque communis doctrina Sanctorum, ut videre licet apud Ambrosium, 1, 2, de Jacob, et Vita beata, c. 4, Augustinum, 2, de Moribus Ecclesiæ, c. 13, et præfatione in psal. 31, et lib. de Opere monachorum, c. 26, ubi illa exponit illud Matth. 6: *Attendit ne justitiam vestram faciatis*, etc., et *Lucerna corporis tui est oculus tuus*: ubi nomine oculi intentionem finis intelligit, quod etiam Cassianus præstat, collat. 1, c. 22, quamvis, collat. 2, cap. 2, per *oculum* discretionem intelligat, sic etiam ad hoc propositum exponit Gregorius 4, Moral., cap. 23 et seq., illud Eccles. 1: *Væ peccatori ingredienti terram duabus viis*, et illud psal. 77: *Cor autem eorum non erat rectum cum eo*, de quo videri potest Chrysostomus,

hom. 23, ad Populum: consentit Aristoteles, 2, Ethicorum ad Eudemum, in fine: *Qualis unusquisque est, ex electione judicamus, non quid, sed cujus gratia, fiat expendentes*: idem late 7, Politicorum, cap. 13: *Et is curam appetitus suscipere oportet gratia mentis, et curam corporis gratia animæ*: ratio est illa communis, quia *bonum ex integra causa*. Item quia motio in finem est aliquo modo forma, et dans speciem aliquo modo, et denominationem actui morali, ut infra dicam, omitto nunc tractare, utrum intentio proprii honesti objecti, ut sic, necessario excludat malum finem, nam de hoc occurrit proprius locus, disp. 8.

9. *Quid sit dubium in præsentis questione prima.* — *Opinio.* — His ergo stabilitis solum dubitari potest, utrum actus habens honestum objectum, ut sit bonus simpliciter, requirat finem bonum extrinsecum. Quidem theologi existimant esse necessarium, ut actus præter objectum bonum referatur ab operante ad ultimum finem bonum, sine qua relatione negant actum esse absolute bonum, et quidam ex eis dicunt esse malum. Alii vero neque bonum, neque malum, sed indifferens: quæ opinio, ut minimum limitanda est ad illos actus, qui habent objectum distinctum ab ipso ultimo fine: nam illi qui versantur circa ipsum ultimum finem, ut proximum objectum, ut amor Dei propter se ipsum, non possunt referri in alium finem, quia nullum possunt habere meliorem, quam suum proprium objectum, et hoc modo tribuitur hæc opinio Scoto, in secundo, distinctione decima quarta, quæst. unica, et in 3, distinctione trigesima septima, questione prima, ubi docet nisi præcedat aliquod bonum velle circa ultimum finem, non posse esse bonum velle circa alia objecta: unde concludit si in pura lege naturæ non teneretur homo aliquando amare Deum absolute, etiam non posse teneri ad bene operandum. Eandem opinionem tenet Gregorius, in 2, d. 18 et 38, Almainus, tractatu 1, Moralium, cap. 2, inclinatur Bonaventura, in 2, d. 44, art. 1, q. 3. Fundamentum sumi potest vel ex illo 1, ad Corinth. 10: *Quæcumque facitis, omnia in gloriam Dei facite*: sicut ergo tenetur homo eligere Deum super omnia: ita tenetur omnia opera sua in eum, ut in ultimum finem referre: ergo actus carens hac relatione, caret circumstantia necessaria ad bonitatem simpliciter. Confirmatur, nam ut actus circa creaturam sit bonus simpliciter, oportet, ut non sit per modum fruitionis, sed per modum usus, juxta doctrinam vulgarem Augustini, de qua